

Alexandru Lăpușneanul (1552 - 1568)

Domnitor al Moldovei
Prima domnie
septembrie 1552 - 18 noiembrie 1561

predecesor -Ioan
Joldea

Alexandru Lăpușneanul, domn al Țării
Moldovei, 1552-1561, 1564-1568

succesor -Despot
Ioan-Vodă

A doua domnie
octombrie 1564 - 11 martie 1568

predecesor

Ștefan Tomșa

Alexandru Lăpușneanul, domn al Țării
Moldovei, 1552-1561, 1564-1568

succesor

Bogdan I

Alexandru Lăpușneanu a avut două domnii în Moldova: septembrie 1552 - noiembrie 1561; martie 1563 - martie 1568. Numele său este Petru stolnicul. Este fiul nelegitim al lui **Bogdan al III-lea** cu Anastasia din Lăpușna, poreclit „Lăpușneanu” în secolul al XVII-lea, după numele târgului Lăpușna, locul copilăriei sale.

Dimitrie Cantemir s-a născut pe 26 octombrie 1673 la Iași în familia lui Constantin Cantemir.

Dimitrie Cantemir, gravură, 1734

Mama sa – Ana Bantaș, era descendenta unei familii de boiernași, la origine negustori din Lăpușna.

Fragmente basarabene

Submitted by Gheorghe Bogdan on Sun, 02/16/2003 - 02:50

Basarabia! Nu știu de ce, dar când mă gândesc la Basarabia, mă gândesc la spusele lui Eminescu: "a rosti numele Basarabia este totuna cu a protesta împotriva dominațiunii rusești." Ciudată asociere! Basarabia ne-a dat doi domnitori: Alexandru Lăpușneanu și Dimitrie Cantemir; ne-a dat poeții Văcărești (din Soroca), pe Al.Russo, pe Kogălniceanu, C.Stere, Hașdeu ...

*"Eu cu ierbile poienii
N-am nimic de împărțit
Jale mi-i că moldovenii
încă nu s-au înfrățit."*

Basarabia! Nu știu de ce, dar când mă gândesc la Basarabia, mă gândesc la spusele lui Eminescu: "a rosti numele Basarabia este totuna cu a protesta împotriva dominațiunii rusești." Ciudată asociere! Basarabia ne-a dat doi domnitori: Alexandru Lăpușneanu și Dimitrie Cantemir; ne-a dat poeții Văcărești (din Soroca), pe Al.Russo, pe Kogălniceanu, C.Stere, Hașdeu ...

Multe se pot scrie despre Basarabia și totuși mai avem încă întrebări la care nu le-am găsit un răspuns pe deplin satisfăcător. În partea sudică a Basarabiei au dominat politic, de regulă, popoarele de stepă, venite rând pe rând, înlăturându-se unele pe altele: Cimerienii, Sciții, Sarmatții, Goții (care intră și-n altă categorie), Alanii, Hunii, Uzii, Cumanii, Tătarii, și chiar geografii străini numeau zona în cauză Pustiul Getic. Nistrul se numea în antichitate Tyras; istoricii antichității îi pomenesc pe Tyrageți, deci Geții de pe Nistru. Să explici de ce se vorbește românește (o limbă latină) în Banat, Ardeal sau Oltenia este puțin

mai ușor decât vorbirea ei tocmai la Nistru. Și totuși, imperiul Getului Burebista se întindea până la Bug.

*"În Bugeac la Căușeni
Dorm strămoșii modoveni,
Numai pietre de mormânt
Mai păstrează-a lor cuvânt...
Căușenii-s loc bătrân
Târg tătar, lăcaș creștin.
Cine știe ce oșteni
Au mai fost la Căușeni.
Marmorii frânte se găesc
Și cu scris latin, grecesc.
Mai desfunzi pe-aicea muchii
Scrise și cu alte buchii ..."*

(Al.Mateevici-Pietre Vechi)

Avem mențiuni în cronicile bizantine despre Vlahi în Galiția (Nicetas Choniates) încă din 1164. Și mai cert este faptul că în veacurile XIV-XV, deci odată cu consolidarea puterii maghiare în vestul românesc (Ardeal), "se constată un puternic curent de colonizare românească în Galiția, unde numărul satelor cu drept valah sau numai locuite de Români apropiere cifra de 500" (Th.Holban, Români pe teritoriul polonez). Numai în districtul Sanoc erau 118 sate, restul în districtele Sambor, Przemysl, Belz, Lyow și Halici (vezi A.Boldur, St.Meteș, C.C.Giurescu). Așadar, o roire în direcția Est și Nord-Est. Fenomenul descălecării ar trebui legat și el de aceste evenimente.

Pe de altă parte, avem documentele cancelariei domnești din Moldova. Să vedem ce ne spun ele. Domnitorul Roman se intitulează la 1392 "Marele singur stăpânitorul Domn Io Roman Voevod al Țării Moldovei de la munți până la țărnul Mării". Ruda sa, Episcopul Iosif, își avea reședința la Cetatea Albă. Pentru că am pomenit Cetatea Albă, vom menționa o altă dilemă... în veacul al X-lea găsim două denumiri ale acestei cetăți în izvoarele istorice, care sunt diametral opuse: Maurocastron (Cetatea-Neagră) și Aspron sau Asprocastron (Castelul Alb sau Cetatea Albă). "Prin ce se explică faptul că una și aceeași cetate părea unora neagră (Grecilor și Genovezilor) și altora albă?" (Pecenegilor și Rușilor, adăugăm noi) se întreba Boldur. După cucerirea tătară, denumirea de Maurocastron dispăre. Tot din acea perioadă avem și denumirea Chiliei, numită de Genovezi Licostromo (Lico- Stoma; Gura Lupului... al cărui "lup"?).

Să revenim însă la documentele domnești; reiese din acestea că regiunea dintre Prut și Nistru era intens populată cu multe sate și seliști (C.C.Giurescu, Vechimea așezărilor românești dintre Prut și Nistru). Multe din satele pomenite în documente au dispărut, altele și-au schimbat numele și unele, mai puține, au supraviețuit. O altă concluzie este că în Basarabia găsim cel mai mare număr de seliști, comparat cu toate celelalte teritorii românești; faptul acesta în sine este un adevărat document, care ne arată cât de precară era siguranța, liniștea și chiar viața basarabenilor. Seliște (Săliște) înseamnă locul unde odinioară a fost un selo (slavonă), adică un sat. Multe sate deci s-au pustiit. Dintr-un document al lui Alexandru cel Bun din 1420, referitor la ținutul Lăpușnei, din cele zece sate menționate și-au păstrat numele doar trei; altele două și le-au schimbat, restul nu mai există.

Acest document, o întărire pentru vornicul Oană, menționează învecinarea proprietății acestuia - printre altele - cu "mânăstirea lui Vârzar" și cu "seliștea lui Tihomir". În încheiere, hrisovul nostru spune: "și îi întărim vechile hotare, pe unde au umblat din veac". Avem deci seliști, hotare vechi și "umblat din veac" curând după descălecare. Descălecatul deci, cu toată expansiunea românească spre răsărit, a fost doar un adaos și nu s-a produs într-un vid. Și asta este doar una din evidențe c-au fost Români în Basarabia înainte de descălecat.

O altă observație din documentele menționate este "caracterul pur românesc al numelor de sate, cu terminațiile specifice -ești, -eni" (Giurescu). Într-un alt hrisov din timpul domniei lui Petru Rareș

(1533) avem menționat satul Pitușca Seacă, stăpânit de Stan, care și-a pierdut privilegiul "când au prădat Tătarii țara noastră".

*"Jos, pe malul Nistrului,
La hotarul neamului ..."*
(balada Toma Alimoș)

Basarabia! Frontiera răsăriteană a românismului invadată periodic de două popoare: în epoca medievală, Tătarii; în epoca modernă, Rușii. Polonezii din Nord - uneori, Turcii din Sud, respectiv, de multe ori aliați cu Tătarii, și-au făcut și ei simțită acolo prezența politică și militară.

Dacă Turcii și Tătarii, păgâni fiind și neașteptând prea multă milă din partea lor, au ars și-au prădat, au făcut ce-au făcut; ne-am fi așteptat în schimb de un tratament mai omenesc din partea "fraților creștini", Hasburgii și Rușii. Cu părere de rău, constatăm însă că a fost exact invers așteptărilor noastre. Odată cu începutul slăbirii puterii otomane în secolul al XVIII-lea, Austria și Rusia se apropie de gurile Dunării tot mai tare (fostă sferă de influență turcească), sub pretextul de ai ajuta pe creștini (Austria) și pe ortodocși în particular (Rusia), spre a le îmbunătăți situația. Deși astfel își justificau prezența lor acolo, aceste mari puteri nu s-au interesat cât de puțin de soarta țăranului român sau interesele lui; ba mai mult: prețul ajutorului a fost cererea renunțării la românismul său. "Ambele puteri au atacat românismul. Austria a furat Bucovina, leagănul statului Moldova... ducând acolo mulți Germani și nenumărați Ruteni. Rusia a furat jumătatea basarabeană a Moldovei, așezând acolo Bulgari, Ruteni, Ruși și Germani, a mutat mulți Români în Ucraina, și în continuare a încercat să rusifice ce-a mai rămas cu metode brutale") John Capel - The nineteenth Century and After, 1939, pg 302-8). Asta ne-o spune un străin. A rămas și-n popor o vorbă că "s-a shimbat jugul de lemn turcesc cu cel de fier austriac". Câte mânăstiri românești a distrus doar Maria Tereza, probabil nici maiestatea sa nu știe. Cât despre Ruși, avem și despre ei -din păcate- mult mai multe "vorbe"; *"..că te bate, te stâlcește, / De vorbești moldoveneste!"*

"Sute de ani am fost, cel puțin indirect, stăpâniți de Turci, niciodată însă, în curgerea vremurilor, Turcii n-au pus în discuție limba și naționalitatea română. Oriunde însă Români au căzut sub stăpânirea directă sau indirectă a slavilor, dezvoltarea lor firească s'a curmat prin mijloace silnice" (M:Eminescu. România în luptă cu panslavismul; ziarul Timpul, 1878).

"Țara noastră este poarta creștinătății pe care Dumnezeu a păzit-o până acum" spunea Ștefan cel Mare după lupta de la Vaslui. Românul a rămas solitar cu codrul și dumnezeul lui...

*"Voi, Stejari de la Tigheci,
Dați alarma pe poteci ..."*

După ce a fost eliminat ghimpele tătăresc, Rușii își încep expansiunea lor prin Cazaci. Cazacii i-au adus Rusiei și Siberia și Ucraina. Ei s-au format la încrucișarea a două lumi: Asia și Europa, musulmani și creștini, Tătari și Slavi, cu apucături nomadice și venir european. Ucraina însăși înseamnă "la graniță" (u-craina), granița dintre două lumi... în secolul al XI-lea Cazac însemna argat fără locuință, venit la muncă. Primii "Cazaci" au fugit de Pecenegi. A căzăcii a început mai apoi să însemne să crești albine, să vânezi, să fi scăpat de frâul legilor; un fel de haiducie permanentă.

*"De pe culmea celui deal,
Văd un Cazac și-un Muscal..."*

Politica rusească a fost de-a izola pe Românii basarabeni de frații lor de dincoace de Prut. Iată ce scrie Nichifor Crainic (Basarabia de ieri și de mâine): "un mic cusur persistă încă, ce trebuie să ne absoarbă atenția: diferența pe care o imaginează ei între moldovean și român. Diferența aceasta au cultivat-o în chip infam bolșevicii. Pe când noi făcusem gazete rusești în Basarabia, bolșevicii întemeiaseră gazete moldovenesti, redactate într-o limbă afectat țărănească, înjumătățită de terminologia comunistă, în tendința perfidă de a demonstra poporului basarabean că graiul lui e altceva decât cel românesc și s-ar trage din cel rusec".

Vom aminti povața din fabula "Cucoșu curcănit" a lui Silvestru Morariu-Andreevici, care-a reprezentat

reacția românească. În fabulă se înfățișează soarta unui cocoș, căruia nu-i plăcea podoaba penelor sale, pe care le smulse și le înlocui cu pene de curcan. Când voi să se umfle, toate penele îi zburară la adierea unui vânt. Iată povața:

*"Soiul tău păzește, nu te fă curcan,
Limba ta cinstește, de ești moldovan".*

Iată și o ironie a istoriei: de la corespondentul din Europa al ziarului New York Tribune, se transmite știrea că "Rușii și-au arătat de astă dată fața lor cea adevărată" Anexiunea prin abuz, devastările sălbătice și jefuirea totală a Basarabiei, au aruncat o tristă deznădejde asupra nenorocitei provincii românești. "S-au produs acolo excese oribile. Populația a fost despuiată de tot avutul, muncile forțate, furturile și crimele au fost la ordinea zilei. Mai mult, peste 30.000 de femei și bărbați au fost înjuogați la plug, pentru că sub cruntele lovituri de cnut ale Cazacilor, să fie utilizați ca vitele la arat și transporturi grele. Nnicând n-a existat o mai atroce nimicire de vieți omenești, de hoții și barbarisme ca prin ofițerii ruși și trupele acestei invazii."

Nu este vorba de invazia Rușilor din 1944, nici din 1940, ci de cea din 1806 (a cincea, dintr-un total de 12), iar reporterul, nimeni altul decât Karl Marx. Atrocitățile semnalate de Marx urmau să apară într-o serie de mai multe articole, în America, ele fiind de neînchipuit pentru o minte omenească normală și atât de îngrozitoare, încât Horace Greely, directorul ziarului, nu le-a crezut; le considera exagerări de-a lui Marx și nu le-a publicat. Lumea n-a aflat niciodată de ce-a suferit populația românească. Manuscrisele în original se găsesc la Institutul Internațional de Istorie din Amsterdam. A. Oțetea a publicat în țară câteva din ele în 1964 (când s-a răcit relația cu Rușii) într-o broșură care s-a epuizat în 48 de ore. S-a publicat însă în exil, la Madrid (P. Șeicar, Ed. Carpații) un volum de 383 de pagini într-un tiraj de 670 de exemplare intitulat Karl Marx: însemnări despre Români (1965), epuizat și el.

*"Din Hotin și pân' la Mare
Vin Muscalii de-a călare,
De la Mare la Hotin
Mereu calea ne-o așin."*

(Doina - Eminescu)

O doină care n-a doinit.

Convenția de la Paris din 1858 ne deschide și nouă drumul către independență și libertate. Rușii fiind învinși în războiul Crimeii, protectoratul rusesc se sfârșește, însă consecințele ocupației rusești au fost drastice. În Basarabia și mai ales în cele trei județe din sudul provinciei, Cahul, Ismail și Bolgrad, băștinașii erau excluși de la slujbele înalte, școlile erau aproape toate rusești, în biserică preoții erau Ruși și slujba se oficia în limba rusă; orașele căpătaseră un aspect muscalesc și numai satele și-au păstrat caracterul românesc. Patriotii noștri au dat semnalul de alarmă, mai ales cu prilejul convenției cu Rusia, pentru a-i permite trecerea armatelor țarului pe pământ românesc, spre Plevna. În Parlament se pune o rezistență foarte îndârjită guvernului de către Ioan Ghica, D. A. Sturza și P. P. Carp. Tot din acest timp datează și articolele politice ale lui Eminescu. "A lupta în unire cu Rusia era un act de sinucidere. Rusia niciodată nu se simte legată prin cuvinte, în dosul cărora nu sunt destule baionete" scria genialul poet, gândindu-se la interesele țării.

La 11 Aprilie 1877 trupele rusești intră în țară. Marele Duce Nicolae (fratele Țarului) lansează un manifest către "locuitorii români", așa cum făcuse și generalul Luders la 1848 (Virgil Deltă: Historia Magister Vitae, 1952 Buenos Aires). "Din porunca M. Sale împăratul tuturor Rușilor, armata intră azi în țara voastră, care nu pentru întâiași dată a întâmpinat cu bucurie oștirile rusești..." (N. Gane P. P. Carp).

La 9 Mai se proclamă independența țării. Cu toate că Rușii s-au obligat prin convențiune să nu se amestece în treburile interne ale țării și să-i respecte integritatea, comportamentul lor reeditează ocupația din timpul Regulamentului Organic. Împăratul Alexandru însuși sosește la Ploiești. Brătianu și

Kogălniceanu, în funcție de miniștrii, fac raport prințului Carol în care-și exprimă "îngrijorarea cauzată de atitudinea împăratului ce se consideră ca stăpân al țării" (Memoriile Regelui Carol). Toată neliniștea momentului este sintetizată din nou de Eminescu "...Românii vroiau să se bată, nu pentru ca să câștige ceva, ci pentru ca să spele pata ce-și simțeau pe frunte, să salveze onoarea națională pierdută în Convențiune și să dea țării conștiința națională pierdută. Același îngâmfat Mare Duce, care numise pe Români. Locuitori români în urmă i-a rugat să-i dea ajutor.

Marele Duce este înfrânt la Plevna de două ori și cere, prin două telegrame, ajutor trupelor române. Prințul Carol preia conducerea tuturor trupelor (inclusiv rusești) de la Plevna și-i învinge pe Turci datorită vitejiei Românilor. Guvernul nostru face acum pregătiri pentru încheierea armistițiului din moment ce-a fost parte beligerantă.

Prințul Ghica, reprezentând țara la St. Petersburg, comunică cuprinsul convorbirii sale cu împăratul și Prințul Gorciacov: "Asigurarea formală că Rusia va păzii interesele României, că-i va asigura independența și că o va despăgubii cu prisos de sacrificiile ce le-a făcut, dându-i Dobrogea, însă e cu neputință ca România să ia parte la negocierile de pace, ca parte contractantă, deoarece Europa nu i-a recunoscut independența". Rușii încercau să scape de "existența faptelor", invocând din nou Convenția. Cauza politică era deci pierdută. Trei zile mai târziu (16 Ianuarie 1876) Rusia cere înapoi cele trei districte basarabene, date României prin tratatul de la Paris. În Parlamentul țării au loc discuții aprinse pe chestiunea acestei a doua răpiri. V. A. Ureche vorbește de cât sânge românesc a curs în Basarabia, sfințind acel pământ; declară că-i de neputință ca după bravura arătată de Români și independența câștigată la Plevna, cu armele, ca Rusia să poată lua aliatei sale o parte din teritoriu. Kogălniceanu, ca Ministru de Externe, le scrie Rușilor că "nici o parte din pământul proclamat cu greu independent nu poate să fie distrasă de la patrimoniul nostru fără consimțământul națiunii". Nimeni nu se gândea în România că, drept răsplată a serviciilor sale, țara va câștiga pierzând o parte din teritoriul său ce nici măcar n-a fost parte de conflict.

La 13 Februarie 1878, deci exact acum 125 de ani, P. P. Carp a avut în Parlament un discurs celebru. A demonstrat foarte lucid situația, poziția Rusiei și interesele României, arătând de ce Rusia este un pericol. Rusia fiind marea putere între Europa și Asia, vrea să controleze comunicația (raporturile comerciale) și să-și blocheze concurența. Cu alte cuvinte, "deschiderea Dardanelor, închiderea Dunării; iată cheia politicii rusești" spunea Carp. "Interesele României sunt însă, evident, opuse celor rusești, deoarece pentru realizarea scopurilor ei, Moscova trebuie să treacă peste cadavrul țării noastre și, ca atare, este antinațional de-a înlesni Rusiei realizarea politicii sale naționale. Aceasta vă explică, pentru ce în loc de a trage foloasele pe care le așteptați la intrarea noastră în război, d-voastră veniți astăzi să vă tânguieți că suntem pe cale de a pierde o provincie. Dar Rusia nu ne cere Basarabia decât fiindcă este în interesul ei să ne-o ceară, și nu ne-o cere de azi, ci de mult. Ea face politică rusească; d-voastră însă nu faceți politică românească" (Gane, ib)

Să ne dăm mai bine seama de atitudinea și cinismul Rușilor în privința promisiunilor și tratatelor, vom reda declarația Prințului Gorciacov făcută la 5 Martie 1878 Prințului Ion Ghica (în urma protestului acestuia); "Când Rusia a încheiat Convențiunea în vederea unui război cu Turcii, s-a obligat prin acest articol să apere pământul României numai de Turci. La Rusia și la relațiile ei cu România nu se raportează deloc dispozițiunile articolului 2 din convențiune". Nu cred că mai avem nevoie de detalii suplimentare. Și nu pot să nu mă gândesc din nou câtă dreptate avea Eminescu...

Atitudinea rusească, "mojicia muscălească" însă nu s-a oprit nici aici. Gorciacov l-a înfruntat pe Ghica și l-a amenințat: "dacă împăratul, care e deja supărat pe guvernul român pentru atitudinea lui în chestia Basarabiei, ar afla că România a ridicat în adevăr un așa protest (articolul VII din tratatul de la San Stefano), atunci desigur că și-ar pierde răbdarea. Împăratul m-a însărcinat ca să comunic guvernului Dtale, că dacă aveți intențiunea de a protesta contra menționatului articol sau de-a vă împotrivi voinței sale, atunci va ordona ocuparea României și dezarmarea armatei române".

Kogălniceanu și Prințul Carol telegrafiază lui Ghica, în St. Petersburg, să le spună Rușilor: "o armată care a luptat la Plevna în fața împăratului Alexandru II, poate să se bată până va fi nimicită, dar nu se lasă să fie dezarmată"

Am asistat mai mult asupra unui eveniment pentru a se vedea cât de complicate sunt și câte

consecințe au unele lucruri, în aparență foarte simple pe de o parte, iar pe de alta tipul de ajutor al Rușilor și cum ne-au răsplătit ei ajutorul nostru.

În primul război mondial, aliații noștri, Rușii, au spălat putina pe frontul din Moldova, fugind acasă la revoluție, lăsându-ne singuri să ne batem cu Austria și Germania. Politica lui Carol al II-lea a pregătit alt dezastru pentru neamul românesc, lăsându-ne dezarmați și fără sprijin extern, "după ce asasinase floarea tineretului" (Virgil Deltă, ib). La ultimatumul din 1940 s-a lăsat pradă Rușilor Basarabia, Nordul Bucovinei, și Ținutul Herța, deși acum aveam o armată mult mai mare și mai bună. "La o egală amenințare muscălească, însă, Finlanda, cu o armată de cinci ori mai mică, dar cu o unitate internă indistructibilă, opune o rezistență care i-a uimit și pe Ruși". În 1944, la 23 August, odată cu întoarcerea armelor, când Rușii din inamici devin din nou prieteni (aliați), dragostea lor s-a revărsat din nou asupra noastră: 200.000 de Români primesc ordin să nu mai tragă în Ruși "că suntem acum aliați", devin prizonieri de război ai Rușilor.

România intră în ce-a de-a doua conflagrație mondială vrând să recupereze Basarabia; n-am izbutit. Ba era să piardă și parte de Transilvania. Norocul nostru istoric.

La muștrările ce se făceau comandantului general Kutuzov (în timpul altei ocupații rusești) în privința chinului Basarabiei și Bucovinei, el răspundea: " Am să-i las ochii să plângă!"

Plânge, Basarabie! Plânge!

"Dar mi-ați ațâțat inima, frați basarabeni" și atunci - cântecul! Când - altă mângâiere mai vie pe pământ - nu-i, cântecul făgăduit:

*"La Moldova cea frumoasă
Viața-i dulce și voioasă
La Moldova-i dulce soare,
Crește floare lângă floare"*

...Ascultând, vestitului Lemis i-a tremurat arcușul pe strune, ceea ce nu i se întâmplase nicicând. Teodor Varnav a început a plânge cu lacrimi mari... Dintre cei adunați acolo s'a înălțat atunci un glas hotărât, dar stins, stihuind... Lumea așteaptă tăcută. La isprăvenie, a pășit umil în fața artistei un omuleț tigărit, prizărit la statură, alivit ca vai de el, o figură originală și cromolită. Adus de spate, ploconindu-se adânc, omulețul tigărit grăi:

- Smeritul scriitor și singur scornitor - Gheorghe Păun!... Am pentru urarea mata, duduie Mărioară, și pentru Basarabia noastră stihurile mele:

*Prutul ista ne desparte,
Apa -aceasta n'are moarte?
Dar ne-am pune noi cândva
Și cu gura l-om seca!"*

(George Doru Dumitrescu, Chișinău, 1937)

Și pentru că tot suntem sub influența muzei... să lăsăm să răsunе tot o voce basarabeană:

*"Dar știu eu, schimba-se-vor vremile iară,
Căci toate pe lume se schimbă"*

(A Mateevici)

